

Läsvärt om ryggkotpelarens sjukdomar

Stephen I Esses. **Textbook of spinal disorders**. 352 sidor. Philadelphia: Lippincott, 1995. Pris ca 1 800 kr. ISBN 0-397-51346-1.

Recensent: docent Björn Strömqvist, överläkare, ortopediska kliniken, Universitetssjukhuset, Lund.

Flera stora spinalkirurger i USA idag har följt samma bana som Stephen Esses, nämligen att vara kanadensare av börd, att ha utvecklats till välrenommerad spinalkirurg i Kanada och därefter ha fått en hög tjänst i USA. Esses erbjuds 1991, då verksam vid universitetet i Toronto, en professur i spinalkirurgi vid Baylor College of Medicine i Houston, Texas, och uppbär sedan dess denna tjänst.

Han har alltså mer eller mindre alltid varit verksam vid undervisningssjukhus, och incitamentet till den aktuella boken är att medicine studerande och läkare under tidig utbildning ofta önskat en specifik lärobok om ryggraden och dess sjukdomar. Målsättningen med den aktuella boken är att fylla denna lucka i litteraturen. Som medförfattare har Esses tre ryggkirurger, en ingenjör och en fysioterapeut, alla från Houston.

Konventionellt upplag

Bokens uppläggning är ganska konventionell, efter två inledande kapitel om anatomi och embryologi går undersökningsteknik och radiologi igenom noggrant. Ett kapitel vardera handlar om ryggradens biomekanik, icke-kirurgisk samt kirurgisk behandling av ryggradens sjukdomar. Den resterande delen av den 352 sidor långa boken ägnas åt olika sjukdomsentyper, och det är drygt hälften av boken som utgör denna del. Varje kapitel avslutas med en summering i form av tre till fem nyckelpunkter.

Såväl anatomi- som embryologikapitlen brukar ofta vara stötestenar för den som skall läsa böcker om ryggraden, men i denna bok har dessa båda kapitel blivit ovanligt lyckade, lättlästa, välillustrerade och kliniskt inriktade som de är. Författarna har vinnlagt sig om att lägga betoningen vid de anatomiska strukturer som har

NYA BÖCKER

praktisk relevans och i embryologikapitlet att ge en förståelse för de utvecklingsrubbingar som är del i många spinala sjukdomar.

Rikligt illustrerad

Att kapitlet om fysikalisk undersökning är långt och försett med många illustrationer betonar den grundinställning som Esses delar med de flesta som sysslar med spinala sjukdomar idag, nämligen den oerhört stora betydelsen av anamnes och kliniska undersökningsfynd som motiveras framför allt av det faktum att moderna neuroradiologiska tekniker såsom magnettomografi, MRT, och datortomografi, DT, uppvisar ett mycket stort antal falskt positiva fynd. Att mer än en tredjedel av asymtomatiker i 20–30-årsåldern har diskprotrusioner och diskbräck lumbalt måste ständigt finnas i medvetandet hos den som undersöker och behandlar patienter med rygg-sjukdom.

Kapitlet om radiologisk undersökningsteknik är försett med ett mycket stort antal bilder, där såväl slätröntgen som DT- och MRT-bilder förklaras av en skiss strax intill. Detta är ett attraktivt sätt att lära den ovane att tolka moderna radiologiska undersökningsmodaliteter.

Biomekanikkapitlet startar från grunden med terminologi och går på ett illustrativt sätt därefter igenom applicerad biomekanik på 25 sidor.

De båda kapitlen om icke-kirurgiska och kirurgiska behandlingsprinciper är översiktliga, vältäckande och ger en god inblick i idag använda behandlingsmöjligheter, men pekar också på den otillräckliga vetenskapliga dokumentation som föreligger.

De specifika sjukdomar som tillägnas egna kapitel är degenerativ disksjukdom, diskbräck, spondylolistes, spinal stenos, infektiös och inflammatorisk ryggsjuka, spinal deformitet, spinalt trauma samt tumörer och osteoporos. Dessa innefattar etiologi, klinisk och radiologisk diagnostik samt behandling och är genomgående överskådliga och lättlästa och har hög aktualitet.

Framtiden ägnas ett kapitel

Avslutningskapitlet tillägnas framtiden och betonar vik-

ten av prospektiva resultatstudier av vår behandling, helst randomiserade, där så är möjligt.

Esses skriver »vi har alla ett ansvar mot patienterna att kritiskt utvärdera hur vi praktiserar medicin och att delta i resultatrelaterad forskning».

Detta är också ett krav som sjukvårdshuvudmannen ställer på oss i ökande omfattning i dessa dagar med krympande ekonomiska ramar.

Beträffande grundforskning tror Esses att studier om smärtprecipation typ neuropeptidstudier, inkluderande substans P, är vad som främst kommer att öka vår kunskap i framtiden, vidare den framtida utvecklingen kring BMP (bone morphogenetic protein) beträffande beninduktion vid fusionsingrepp.

Den snabba utvecklingen av implantat kommer sannolikt att fortsätta, och snart finns kanske en diskprotes som kommer att fungera!?

Lättläst språk en av fördelarna

Till bokens absolut starkaste sidor hör de mycket välgjorda illustrationerna samt den didaktiska uppläggningsen och det lättlästa språket, vilket gör att man inte behöver se den som en encyklopedi utan som en lärobok som kan läsas i ett svep från pärm till pärm.

Bibliografi och referenslistor är mycket begränsade, vilket jag ser som en liten svaghet. En del smärre sakfel, typ felaktig illustration av posterolateral fusion samt av nervrotens förlopp i foramen, är bagateller, liksom det faktum att deformitetskapitlet inte är riktigt »up to date» och att bifosfonater inte omnämns i benmetabolismkapitlet.

Fyller en lucka

I den mycket rikhaltiga florran av böcker om ryggraden som publicerats under de senaste fem till sex åren finns det inte så många som riktar sig till studenter och läkare på tidig utbildningsnivå. Härvid fyller denna bok liksom den nyligen publicerade »Essentials of the spine» av Weinstein, Rydevik och Sonntag en viktig lucka.

Alla medicinare och paramedicinare som har ett intresse av att kunna mer om ryggraden än de mycket basala principer som lärs ut i grundutbildningen idag har ett stort utbyte av denna bok, som också med behållning kan läsas av specialister. •

Omfattande kunskapskälla om plötslig spädbarnsdöd

Torleiv Ole Rognum, ed. **Sudden infant death syndrome**. 342 sidor. Oslo–Köpenhamn: Scandinavian University Press, 1995. Pris £ 40. ISBN 82-00-22419-8.

Recensent: docent Orvar Finnström, överläkare, barn- och ungdomsmedicinska kliniken, Universitetssjukhuset, Linköping.

Plötslig spädbarnsdöd är ett välkänt tillstånd sedan urminnes tider, men det fick sin egentliga avgränsning först under 50-talet. Den långa raden av hypoteser om dess orsaker som föreslagits under åren speglar vår osäkerhet om etiologin. Tillståndet har rönt en starkt ökad uppmärksamhet under de sista två decennierna, först på grund av den kraftiga ökningen i många västländer, sedan på grund av en betydande minskning efter rekommendationen att låta spädbarn sova på rygg i stället för på mage.

Utförliga föredragsreferat

Den nu recenserade boken baserar sig väsentligen på utförliga föredragsreferat från den tredje internationella konferensen om SIDS (sudden infant death syndrome = plötslig spädbarnsdöd) i Stavanger 1994. Föredragen återfinns under huvudrubrikerna: »Definitions and diagnostic criteria», »Risk factors», »Death mechanisms and trigger mechanisms», »Family care and communications», »Predictive tests» och »Global strategy».

Internationella teorier

Några exempel bland många läsvärda föredrag är följande: M Valdes-Depeña beskriver utvecklingen av SIDS-forskningen under ett halvt sekel, CE Hunt diskuterar hypotermi som möjlig mekanism bakom SIDS och EA Mitchell rökning som »the next major and modifiable risk factor».

Mitchell och medarbetare, samt många andra forskargrupper har för övrigt i epidemiologiska studier tidigare klart dokumenterat sambandet mellan barnets kroppsläge och risken att dö i SIDS. Ola Saugstad och medarbetare i Oslo visar att en

ökad mängd hypoxantin förekommer i kammarvatten hos barn som dött i SIDS, vilket talar för en föregående hypoxi. Blackwell och medarbetare lanserar hypotesen om infektion och inflammation som orsak till SIDS och knyter ihop den teorin med kroppsläget och rökningens betydelse.

Hugo Lagercrantz och medarbetare från Stockholm redovisar stöd för bristande autonom kontroll som bidragande orsak till SIDS, en teori som har stöd av många andra forskargrupper medan B Kaada menar att s k fear paralysis kan förklara nästan alla fakta kring plötslig spädbarnsdöd. Den nya zeeländska forskargruppen med Mitchell och medarbetare menar att s k co-sleeping, dvs att barnet sover i föräldrarnas säng, ökar risken för SIDS medan risken minskar om barnet sover i egen säng men i föräldrarnas sovrum.

Josef Milnerad och flera andra diskuterar prediktiva test, ett på sikt kanske lovande område. Slutligen kan nämnas de långvariga och djupgående familjekonsekvenserna av SIDS, som bla redovisas av Vance och medarbetare.

Värdefulla fakta

I den här boken blandas fakta och teorier kring detta gåtfulla tillstånd, som fortfarande är den ledande orsaken till spädbarnsdöd efter första levnadsveckan i flertalet västländer.

Boken kan i hög grad rekommenderas till dem som vill lära mer om SIDS och inte minst om den aktuella forskningsfronten, och till alla som vill fördjupa sig i olika aspekter av ämnet. •

Kontroversiell tes om helhetssyn

Inge Dahn. **Helhetsideologin. En analys av begreppen hälsa och helhetssyn.** 176 sidor. Lund: Studentlitteratur, 1996. Pris ca 330 kr. ISBN 91-44-49021-6.

Recensent: docent Finn Rasmussen, överläkare, epidemiologiska basenheten, Institutet för miljömedicin, Stockholm.

Boken bygger på ett antal föreläsningar som hållits i grundutbildningen av läkare

och sjuksköterskor samt i vidareutbildningen av sjuksköterskor och andra vårdpersonalkategorier. Boken innehåller 13 korta kapitel: »Vårdsituationer», »Synsätt och sjukdomssyn», »Biomedicinsk sjukdomsuppfattning», »Social sjukdomsuppfattning», »Synliggörande av individen i humanistisk sjukdomsuppfattning», »Hälso- och helhetssyn», »Hälsosituation», »Avbildning», »Vårdbilder», »Alternativ och teser».

Helhetssynen ovetenskaplig

Boken inleds med ett antal patientfall eller vårdsituationer, som i senare kapitel diskuteras i relation till det biomedicinska, det samhällsvetenskapliga och det humanistiska sjukdomsperspektivet. I dagens Sverige torde det vara okontroversiellt att dessa tre vetenskapliga synsätt ger olika bilder av hälsa och sjukdom.

Lite mer anmärkningsvärt och grundläggande i denna bok är författarens tes att dessa vetenskapliga perspektiv inte går att sammanföra till en helhetsbild; i alla fall inte på ett vetenskapligt sätt. För förståelse av flera av dagens dominerande folkhälsoproblem (övervikt, tobaksrökning, alkoholmissbruk m fl) behövs det biomedicinska såväl som det samhällsvetenskapliga och humanistiska perspektivet. Enligt författaren kan dessa olika perspektiv på sjukdom dock inte sammanföras vetenskapligt men väl ideologiskt, om det finns ett mål som de olika perspektiven underordnas. Boken handlar således i huvudsak om hur olika synsätt och perspektiv påverkar samspelet mellan patienter och personal och relationerna och klimatet på en vård-enhet.

I boken har stort utrymme använts för att diskutera hur enskilda människor egentligen skapar sig en sammanvägd inre bild av en del av verkligheten, t ex sjukvårdsapparaten. Från sådana inre bilder skapar vi oss yttre bilder som kan vara konventionella, konstnärliga, vetenskapliga eller ideologiskt målinriktade.

En viktig fråga som författaren ställer sig och försöker att besvara är hur hälso- och sjukvårdslagens krav på helhetssyn kan åstadkommas när det inte finns metoder för vetenskaplig

sammanvägning av olika grundläggande perspektiv. Enligt författaren är helhetssyn ett fenomen eller begrepp som endast har mening i en konkret och aktuell situation, t ex när en behandlingsplan görs upp för en patient.

Många kloka tankar

Utöver ovanstående innehåller boken en hel del nyttig information om vårdideologier, vårdorganisation och vårdutveckling. Sammantaget innehåller denna bok många kloka tankar om normer, värderingar och vetenskapliga perspektiv som är styrande för vårt tänkande och handlande som sjukvårdspersonal. Boken torde bl a vara av intresse för kurs-er i samhällsmedicin på läkarlinjen eller motsvarande undervisning på vårdhögskolorna. •

Ekonomisk förändring påverkar hälsan

Lowell S Levin, Laurie McMahon, Erio Ziglio, eds. **Economic change, social welfare and health in Europe.** 131 sidor. Köpenhamn: World Health Organization, 1995. Pris Sw fr 29. ISBN 92-890-1318-4.

Recensent: leg läkare Urban Janlert, institutionen för epidemiologi, Umeå universitet.

Det kommer dessa dagar allt fler signaler på hur de ekonomiska förändringarna i Sverige, med ökad arbetslöshet och sänkta ersättningsnivåer i välfärdssystemen, leder till problem av olika slag, såväl hälsomässiga som sociala.

Aktuell belysning

Denna bok, som baseras på en konferens som hölls i Helsingfors sommaren 1993, ger i ett antal artiklar en aktuell belysning av kunskapsläget då det gäller sambanden mellan ekonomiska förändringar och hälsa och välfärd. Arbetslöshetens inverkan på såväl somatisk som psykisk hälsa liksom samband mellan inkomstfördelning och inkomstförändring och hälsa står i centrum för

framställningen. Det empiriska underlaget hämtas i huvudsak från Norden, men även Tyskland och Ungern finns representerade.

I ett avslutande kapitel finns också en sammanställning av de idéer och överväganden som blev resultatet av de grupparbeten som hölls i anslutning till konferensen. Här diskuteras problemen med behovsprövade bidrag, liksom de potentiella riskerna med att jämlikhetsmålet betonas alltför starkt.

Ett kapitel ägnas åt folkhälsoarbetets möjligheter och svårigheter.

Boken ger en god överblick över kunskapsläget på området, med betoning på den kunskap som kan samlas in genom befolkningsenkäter av olika slag. Till de flesta kapitlen hör utförliga litteraturlistor för den som vill skaffa sig mer detaljerad kunskap.

God överblick

För den som är intresserad av området ger boken en god aktuell överblick över forskningsläget. Genom sin form är den också mer tillgänglig än det förhållandevis stora antal originalartiklar som man måste gå igenom för att få motsvarande information. •

Kan du anmäla läromedel på CD-ROM?

Allt fler förlag ger nu ut medicinska läromedel på CD-ROM, ofta parallellt med publicering i bokform. Läkartidningen kommer framöver att anmäla sådana produkter, och vi vill därför ha kontakt med fler anmälare som har tillräcklig erfarenhet av tekniken – och givetvis tillräcklig kompetens inom respektive specialitet – för att kunna anmäla CD-ROM-produktioner.

Även om vi i förlagskataloger etc fortlöpande söker efter nya intressanta produktioner, välkomnar vi tips om sådana nya verk.

Anmäl intresse genom att skriva några rader till bokredaktör Yngve Karlsson, Läkartidningen, Box 5603, 114 86 Stockholm.